

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודת פורים קטן תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון אלף רע"ח

אמרינן שירה [אמרו שירה על הים], ממיתה לחיים לא כל שכן ע"כ. נמצא דפורים וחנוכה וכל ימי מגילת תענית לעשות זכר לנס ממות לחיים הוא דאורייתא ממש מקל וחומר (יעיין רמב"ן סוף שורש ב), מכל מקום היינו לעשות שום זכר לנס, אבל איכות וכמות הזכרון ההוא הוא מדרבנן, כגון קריאת מגילה ומשלוח מנות והדלקת נרות בחנוכה הכל מדרבנן, אבל לעשות שום זכר קצת, ולכל הפחות לאסרו בהספד ותענית, הוא דאורייתא מקל וחומר הנ"ל.

ובזה נתיישב לי מאי טעמא וסברא לאסור בהספד ותענית בי"ד וט"ו באדר הראשון, ממה נפשך אם אין עושין אותו פורים ממש מה ענין לאוסרו בהספד ותענית. דהנה בלאו הכי נמי צריך עיון, מה ראו באמת לקבוע פורים בשני משום מסמך גאולה לגאולה עדיף, הלא זריזין מקדימין למצות, ואין מעבירין על המצות, עדיף מעשות מצוה מן המובחר, כמבואר בתשובת רדב"ז (הישנות סימן יג) ותשובת חכם צבי (סימן ק) ומשנה למלך (הלכות מגילה א-יא). ומיהו לזה יש לומר דוקא במצוה שכבר מוטל עליו יש לו לזרז ולהקדים ולא להמתין, אבל מצוה שאנו מקבלים עלינו תחלה ועדיין לא נתחייבנו בה, לא שייך כל כך זריזין וטוב לקבוע ביום המובחר, והיינו מסמך גאולה לגאולה. ואך לפי הנחה שהנחנו שעל כל פנים מדאורייתא מחוייבים לעשות שום זכר לכל הפחות לאוסרו בהספד ותענית, אם כן מחוייבים לעשות מיד באדר הראשון משום אין מעבירין על המצות, אך מה שהוספנו אנחנו מגילה ושמחה ומשלוח מנות, אנחנו קובעים ביום המובחר בשני למיסמך גאולה לגאולה ע"כ.

בשלחן ערוך (סימן תרצז) כתוב, יום י"ד וט"ו שבאדר הראשון וכו' אסורים בהספד ותענית וכו'. וברמ"א יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון, ואין נוהגין כן, מכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, וטוב לב משתה תמיד ע"כ. ומקורן של דברים במשנה (מגילה ו): אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים, ומזה משמע דלענין שמחה ומשתה זה וזה שוין. ובגמרא אמרו הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין, מכלל דשמחה ומשתה ליכא (עיי' שם בתוס' ד"ה ורבי). ולכאורה יש להבין הפשרה של הרמ"א שירבה 'קצת' בסעודה, דאי חיישת להמחמירין ירבה בסעודה כראוי. – וגם מה שנוהגין לעשות הסעודה בפורים קטן גם בלילה, הלא בפורים גופיה אמרו (שם ז): דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא, ימי משתה ושמחה כתיב (אסתר ט-כב), ואיך תהא סעודת פורים קטן עדיפא לעשותה בלילה.

ונראה דהנה לכאורה צריך ביאור, הא דאמרו דלענין הספד ותענית יש לאסור גם באדר ראשון, הלא כיון דקבעו חז"ל מצות פורים רק על אדר שני, ואדר ראשון אינו חג, למה נאסר בהספד ותענית. וביאר בזה מרן החתם סופר (שו"ת או"ח סימן רח) דאיתא בגמרא (שם יד.) מ"ח נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה [ואם תאמר נר חנוכה, כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי]. מאי דרוש, אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרח, ומה מעבדות לחירות [ביציאת מצרים]

היוצא לנו מזה, דחיוב פורים קטן עדיפא מפורים, כי זהו מחיובא דאורייתא לעשות זכר לנס, ושאר החיובים של מצות פורים באדר שני הם רק מחיובא דרבנן. אך באמת הזכר לנס במה שאסורין בהספד ותענית לא ניכר כל כך, דאם לא מזדמן מת ליכא הספד, וגם במה שאינו מתענה ליכא היכרא, שהרי אתמול גם כן לא התענה, וגם בשאר הימים אינו מתענה, על כן לחזק היכר זה שאינו מתענה היום בשביל איסור תענית לזכר הנס, מרבה קצת בסעודה יותר מבשאר ימים, ובוה יש היכר רב לאיסור תענית לזכר הנס. [נוכעין זה מצינו בראש חודש דאסור בתענית (א"ר"ח סימן תיח-א), ומצוה להרבות בסעודת ראש חודש (שם סימן תיט-א)].

ומענתה כיון דסעודת פורים קטן, אינו מתקנת מרדכי ואסתר, אלא מחיוב מצוה דאורייתא לעשות זכר לנס כאשר מגיע יום הנס, על כן זכר זה יכולים לעשות גם בסעודת לילה, דלכל דיני תורה יום ולילה שוין, וגם הזכר לנס של משיעבוד לגאולה ממצרים חוגגין בלילה. רק סעודת פורים באדר שני שזהו מצד תקנת מרדכי ואסתר, הם קבעו 'ימי' הפורים, וסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו.

*

ונימא מילתא בענינא דפורים, ונשלב אותה עם מה שדברנו בשב"ק העל"ט בענין הבגדי כהונה של הכהן גדול. והוא מה שאמר הכתוב באחשורוש, בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו וגו' (אסתר א-ד). ואמרו חז"ל (מגילה יב.) מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב הכא יקר תפארת, וכתיב התם (שמות כח-ב) לכבוד ולתפארת [שהיו בידו שם בגדי כהן גדול שהביא נבוכדנצר מירושלים] ע"כ. ואיתא עוד במדרש (אסתר"ג טו) גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים (א-ט), מה הוא לבש בגדי כהונה אף היא לבשה בגדי כהונה ע"כ. ובדרשות חתם סופר (ו' אדר קע.) דנראה קצת רמז מזה, שלובשין נשים בפורים שמלת אנשים, כמו ושתי, שלבשה בגדי הכהן גדול ע"ש.

ונראה דמצינו באדם הראשון אחר החטא של עץ הדעת, כתיב (בראשית ג-כא) ויעש ה' אלקים לאדם

ולאשתו כתנות עור וילבישם, ואיתא במדרש (במדב"ר ד-ח) שהלבושים הללו היו שמונה בגדי כהונה גדולה, וז"ל, אדם הראשון היה בכורו של עולם, וכיון שקירב קרבנו וכו', לבש בגדי כהונה גדולה, שנאמר ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ע"ש. (ועיין בבעל הטורים שם). וביאר בתורת העולה להרמ"א (ח"ב פרק מב) כי השמונה בגדים הללו הם כנגד שמונה מצות שנצטוה האדם, כמו שנאמר (שם ב-טו) ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכל תאכל וגו', שצוהו שלא לאכול מעץ הדעת, וגם דרשו מקרא זה עוד שבע מצות בני נח (סנהדרין נו:), אלא שלא נשאר לדורות משמונה מצות אלו רק שבעה, ואחר שחטא ועשה תשובה נתלבש על ידי ה' השמונה בגדי כהונה ע"כ. והכוונה שמכל מצוה שהאדם מקיים נעשה ממנו לבוש להאדם, וכאשר חטא בעץ הדעת נתערטל מהבגד המכוון נגד מצוה זו, ואחר תיקון החטא עשה ה' לו ולאשתו כתנות עור וילבישם, להלבישו בשמונה בגדים להורות לו בזה על תיקונו. אשר בעצם לבישת בגדי כהונה מכפרים (זבחים פח:).

והנה מבואר במשנת חסידים (מסכת אדר פ"ג) בשם האר"י ז"ל כי המן היה משורש הנחש שפיתה לחוה, והטיל בה זוהמא בהאכילה מאכל איסור של עץ הדעת, עם בעלה אדם, וגרם שעבדו עבודה זרה. וכאשר עשה כן היה רוצה לעשות מחדש וכו', שפיתה את ישראל שיאכלו מאכל איסור בסעודתו של אחשורוש, כדי שיוכל להטיל זוהמא באסתר כרצונו ע"כ.

ובבני יששכר (אדר ז-ט) כתוב, דזהו שאמרו (חולין קלט:) המן מן התורה מנין שנאמר (בראשית ג-יא) המן העץ, והיינו שעורר החטא של עץ הדעת על ידי שנהנו ישראל מסעודתו של אותו רשע. ואז נגזר ביום אכלך ממנו מות תמות (שם ב-יז), על כן הצליח לגזור עליהם להשמיד ולהרוג ולאבד ע"ש. (ועיין שמן ראש לפורים ח"ב רמג:).

וכיון שנתעורר אז על ישראל חטא עץ הדעת במה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, על כן סיבב ה' שילבשו המלך והמלכה בגדי כהונה, לעורר בזה רחמי ה' על ישראל, שאחר החטא עשה ה' לאדם ולאשתו כתנות עור

ואברכהו, גם ברוך יהיה (כו-לג). וברש"י ואוכל מכל, מכל טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו (ב"ר סז-ב) ע"כ. ויש להבין לאיזה צורך הזכיר זאת, שטעם בו כל הטעמים.

ונראה דהנה בגדי חמודות הללו של עשו, היו מתחלה בגדי אדם הראשון, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כד) עשו אחיו של יעקב ראה את הכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם ולחזה על נמרוד, וחמד אותם בלבו, והרגו ולקח אותם ממנו. ומנין שהיו חמודות בעיניו, שנאמר (כו-טו) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות. וכשלבש אותם, נעשה בם גם הוא גבור, שנאמר (כה-כו) ויהי עשו איש יודע ציד ע"כ. וכן הוא ברש"י (עבודה זרה יא:): שברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר, ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון וכו'. ופירש רש"י אדם שלם, כנגד עשו. אדם חיגר, כנגד יעקב צולע על יריכו, כלומר עדיין עשו שולט על יעקב. בגדי אדם הראשון, והן בגדי חמודות שהיו לעשו ע"כ. ומבואר מזה גם כן שהיו בגדים אלו מונחים ברומי אלפי שנים משעה שנעשו.

ואיתא בגמרא (בבא מציעא קיד:): אשכחיה רבה בר אבוח לאליהו וכו', אמר ליה דחיקא לי מילתא. דבריה ועייליה לגן עדן, אמר ליה פשוט גלימך, ספי [לקוט] שקול מהני טרפי [עלין]. ספא שקל. כי הוה נפיק שמע דקאמר מאן קא אכיל לעלמיה כרבה בר אבוח, נפץ שדינהו. אפילו הכי אתייה לגלימיה, סחט גלימא ריחא [נסחט ריח מתוך העלין לתוך טלית וקלטה טליתו את הריח], זבניה [לגלימיה] בתריסר אלפי דינרי, פלגינהו לחתנוותיה ע"כ. הרי לנו גודל כח הריח שיש בבגד הבא מגן עדן, שגם בגד הנוגע בו ריחו עצום מאד.

ומעתה הכתנות עור שעשה ה' לאדם, שנעשו למעלה בשמים בגן עדן, ולא עוד אלא שהם מעשי ידיו של הקב"ה כביכול בעצמו, הרי ריח ההוא אין לנו השגה בגודל כח תענוג ריחה. ואם כן כאשר נכנס יעקב לבוש בבגדים אלו ליצחק אבינו לקבל הברכות, נכנס עמו ריח גן עדן מהבגדים הללו של אדם הראשון, ועל זה אמר יצחק ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'.

וילבישם, שהלביש אדם וחזה בבגדי כהונה, להורות בזה שזכו לתקן חטאם, שנתערטלו מהבגד שהיה מכוון נגד מצוה זו שנצטוו, ובוזה יתעורר גם זכות על בני ישראל בישבם בסעודת אותו רשע.

*

ובענין זה היה נראה לבאר כמה דקדוקים בפרשה, שסיפרה התורה ברכות יצחק ליעקב. א) שאמר הכתוב (בראשית כה-כח) ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו, ובתרגום ארי מצדידה הוה אכיל ע"כ. והיא פליאה לומר על יצחק אבינו, שאהב את עשו משום אכילתו.

ב) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב (כו-טו). וברש"י החמודות, הנקיות, כתרגומו דכיתא. דבר אחר שחמד אותן מנמרוד (ב"ר סה-טז) ע"כ. ומבואר במדרש (שם סג-ג) שבשעה שהיה לובשו ויוצא לשדה, היו באים כל חיה ועוף שבעולם ומתקבצין אצלו ע"כ. ולא ביאר המדרש מה היה בהבגד כח משיכה זו. וברש"י (פסחים נד:): שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה ע"ש. ולפי זה רק החיה והעוף שבסביבתו שראו הצורות היו צריכין להתקבץ, ולא כל חיה ועוף 'שבעולם'. וגם לא משמע כן מפרקי דרבי אליעזר (פרק כד) שאמרו, דבשעה שהיה נמרוד לובש אותה היו כל בהמה חיה ועוף באין ונפלין לפניו, 'כסבורין שהוא מכח גבורתו', לפיכך המליכוהו עליהם מלך ע"ש.

ג) ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני (כו-ב). ויש להבין מהו השאלה, וכי לא יתכן שימצא ציד תיכף, ויוכל לעשות המטעמים בזמן קצר. וגם למה אמר 'אלקיך' ולא 'אלקים'.

ד) וירח את ריח בגדיו ויברכהו, ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (כו-ב). וברש"י והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנס עמו ריח גן עדן (ב"ר סה-כב) ע"כ. ויש להבין דאם כן זהו ריחו של יעקב, ולא ריח בגדיו.

ה) ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד, ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואוכל מכל בטרם תבוא

זה כאשר רצה יצחק לאכול קדשים הנקרבים בבמת ציבור, היה נצרך לעשו בנו בכורו, שהוא במקום כיהון, וגם היה תחת ידו בגדי כהונה, הבגדים החמודות. ולכן 'ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו', שמצידיה הוה אכיל, כי יצחק התאוה לאכול קדשי ה', ודבר זה לא היה יכול רק על ידי עשו.

ומעתה כיון שהמטעמים הללו שהביא ליצחק היה קרבן פסח, וצריכה הקרבה בהר המוריה, אם כן היה נצרך זמן רב לסדר זאת, לצוד ציד ולהוליכו מבאר שבע להר המוריה, ושוב לבוא חזרה לבאר שבע, ולצלוחה ולעשות מטעמים, וכן עשה יעקב באמת. אך כדי למהר הדבר שיגיע קודם שיבוא עשו, הוצרך ללכת להר המוריה ולחזור על ידי קפיצת הארץ. ולכן כאשר בא יעקב במקדם, שאל אותו יצחק מה זה מהרת לבוא, ועל זה השיבו 'כי הקרה ה' אלקיך לפני', שעל ידי השמות של קפיצת הארץ, הקרה ה' לפניו הר המוריה, שקפצה לו הארץ, ולכן מיהר לבוא. ולכן אמר כי הקרה ה' 'אלקיך' לפני, ולא אמר ה' 'אלקים', שלא רצה ליטול כבוד לעצמו שזוכה לקפיצת הארץ, אלא כל זה היה בזכותך כדי להביא לך את פסחך, וה' אלקיך דייקא הקרה זאת לפני.

והנה כאשר בא אחר כך עשו עם צידו, ונתברר ליצחק כי לא עשו בכורו הכהן עם בגדי כהונה הקריבו, אם כן אכל קדשים פסולים, שהקריבן זר, ולכן 'ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד' שנכשל באכילת איסור. אך מצד השני תמה, דאם היה זה אכילת איסור, אם כן איך יתכן זאת 'ואוכל מכל', שטעם בו כל הטעמים, שזה לא יתכן באכילת איסור, ועל כרחך שהקריבו אותו בכיהון ובגדי כהונה עם קפיצת הדרך, אם כן זהו צדיק גמור, על כן 'גם ברוך יהיה'. ואחר שסיפר לו עשו, כי יעקב לקח ממנו הבכורה, אז נתברר לו הדבר כשמלה, כי הקרבת פסחו היה על ידי בכור, וגם בבגדי כהונה, שהריח ריח בגדיו, ריח גן עדן, מבגדי כהונה של אדם הראשון.

ולכן קראם הכתוב בגדי 'חמודות', שמרוב עוצם כח ריחם היו בגדים הללו חמודות לכל רואיהם. והתרגום פירש דכיתא, לשון נקיות וטהרה, דכיון שהם מעשי ידי ה' עצמו, אין טהרה יותר מזה, ועל דרך מאמרם (סנהדרין נט:) אין דבר טמא יורד מן השמים. וגם יתכן שלא חל עליו טומאת בגדים כלל, שלא נאמרה פרשת טומאה רק על בגדים גשמיים, ושפיר קרא אותן טהורות. ומעתה מובן שפיר מה שכל חיות ובהמות היו נמשכין אחריה, כי גודל עוצם תענוג הריח שהיה נודף למרחוק המשיכו אותם לבוא.

ואולי מטעם זה עשה הקב"ה לאדם הראשון אחר החטא כתנות עור בריח גן עדן, כי קודם החטא היה אדם הראשון דר בגן עדן, אשר יפה שם שעה אחת קורת רוח מכל חיי העולם הזה (אבות ד-יז), ועל ידי חטא עץ הדעת, וישלחוהו ה' אלקים מגן עדן לעבוד את האדמה (ג-ג), וגופו נפגם שלא היה ראוי להמצא עוד שם, אבל אחר שעשה אדם הראשון תשובה לתקן חטאו, מן הראוי היה להשיבו שוב לגן עדן, אך גופו לא מתאים עוד להיות שם, אבל עבור נשמתו שנתקנה עשה לו ה' כתנות עור מגן עדן, שיהא לו תענוגו הקדום מקודם החטא, כי ריח היא דבר שהנשמה ניהנית ממנה (ברכות מג:), ובזה נתעודד ונתפייס מה' להמשיך לו על כל פנים ריח גן עדן כל ימיו.

*

והנה בחתם סופר (פ' תולדות קכה.) ביאר מה שאמר יעקב ליצחק, אנכי עשו בכורך (כז-ט). דלכאורה למה לו להדגיש שהוא בכורו. אך כי אז היתה העבודה בבכורות במקום כהנים, והשני גדיי עזים היה אחד לחגיגה ואחד לפסח (רש"י כז-ט), ואף על גב דאין כיהון בבמה (זבחים קיט:), מכל מקום הא אין פסח נקרב בבמת יחיד כי אם בבמת ציבור (מגילה ט:), והיינו הר המוריה, ושם בעינן כהן או בכור, ולכן דקדק לומר אנכי עשו בכורך דייקא ע"כ. ולפי

